

Մ Ո Ւ Մ Ա Յ Ք Մ Ա Ս Ե Ա Յ Զ Ա Յ Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1

1864 Ք. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 29

Իշնէսթ — Ուրնան անուն գաղղիացւոյն «Ալարք Յիսուսի» անուն գիրքը բոլոր Քրիստոնեայ աշխարհի մէջ մեծ տարածայնութեան եւ բանագատութեան նիւթ մը ըլլալը արդէն յայտնի է նաեւ մեր ազգայնոց։ Այս գիրքը մէկ տարուան մէջ քսանէն աւելի անգամ եւ քանի մը միլիոն տպագրութիւն ունեցաւ մեծ դիրքով։ Ուրնան ասկէ խրախուսուած անոր մէկ փոքր գիրքովը հրատարակեց, գրեթէ նոյնչափ մ'ալ այն տպուեցաւ։

Աւրուպայի լեզուներով մինչեւ ցայսօր անհամար պատասխաններ գրուեցան անոր դէմ։ Մեր ազգէն գաղղիարէն դիտցող շատերն կարգացին զայն, գաղղիարէն չը գիտցող շատերն ալ անոր գաղղիարէնը կարգացողներէն ու լրագիրներու մէջ տրուած կարճառօտ ակնարկութիւններէն այլ ընդ այլոյ գաղափարներ ունեցան աւոր փայլ։

Այս մարդուն գաղափարներուն համար հերետիկոսական է կըսեն։ մենք ոչ հերետիկոսութեան ինչ ըլլալը գիտենք, ոչ հերետիկոսականութիւնը եւ ոչ ալ գաղղիներէն լեզուն որ

զանիկայ քննենք, դատենք ու դէմ գրենք։ նոյնպէս մեր կղերներն ալ մեզի պէս գաղղիներէն չեն գիտեր։ Հին ատենը հերետիկոս մը ելնէր նէ, ամեն ազգի կղերը անոր դէմ կը գրէր առանց նայելու թէ հերետիկոսը ինչ ազգէ է, իր հերետիկոսութիւնը ինչ լեզուէ ըրած է, և նախ նոյն հերետիկոսին հերետիկոսութիւնը իրենց աչքին առջին կունենային իրենց հասկըցած լեզուին թարգմանուած։

Արդ՝ Ուրնան եթէ իրաւ հերետիկոս մըն է, պէտք է որ իր հերքումը առնէ, ինչպէս ուրիշ ազգի կղերէն, նոյնպէս եւ մեր կղերէն, բայց ի՞նչպէս պատասխանէ մեր կղերը, քանի որ ինք գաղղիներէն չը գիտեր եւ Ուրնանի հայերէնը չունի։

Այս պակասը լեցընելու համար յանձն առաւ մեր Մեծարգոյ բարեկամներէն մէկը զանիկայ թարգմանելով հետզհետէ գլուխ առ գլուխ մեզի տալ, որ մենք ալ հրատարակեմք։ ուստի նախ այս անգամ մեզի զոյգած է անոր փոքր գիրքով հրատարակուածին սկիզբը Ուրնանի դրած ազգը։

11 Մենք բոլոր անիկայ պիտի հրատարակենք ու այժմ մեր կողմանէ անոր վրայ եւ ոչ բան մը ըսելու . մեր անոր վրայ ըսելքները բոլորը հրատարակուելէն ետքի թողով :

Ե.Օ.Դ

Եօկէց յառաջ Յիսուսի վրայ հրատարակած նկարագիրս շատերուն ուշադրութիւնը գրաւելուն համար , պարտք սեպեցի հրատարակել նաև սոյն նկարագիրս , անանկ յարմար կերպով մը պատրաստուած որ դիւրստանալի ըլլայ աշխարհիս բոլոր ազգասներուն եւ նեղեալներուն , զորս Յիսուս ամենէն աւելի սիրեց : Եւստ մարդիկ ցաւելով յայտնեցին որ զիրքն իր գնովն ու զիրքովը ամենուն մերձենալի չըլլար , անոր համար սոյն նկարագիրս մէջ բնադրին ներածութիւնն , ծանօթութիւններն ու ընթերցողը բանադատութեան մասնաւոր հետազոտութեանց ենթակայ ընող կարծուած կէտերը զոհեցի , այս զանազան մասերը վերցնելովս երեք նպատակի հասայ . 'Նախ' զիրքս այժմ այնպիսի չափաւոր ձեւ մը ունեցաւ , որ ամեն փափաքող կրնայ զայն ստանալ : 'Երկրորդ' չեմ կարծեր որ անոր մէջ այնպիսի բառ մը , զրոյց մը մնայ , որ հասկըցուելու համար նախաշաւիղ ուսմունքներ պահանջէ : 'Սերժապէս' այս բարձունքներով արդիւնք մ'ալ ստացայ , որ ինձ համար շատ յարգ ունի : 'Եւս իմ զիրքս պատմագրի բացարձակ անտարբերութեամբ յօրինելու էի' միայն ճշմարտութեան ամենանուրբ եւ ամենաճիշդ խտիրը տեսնելու նպատակով : Եւս համարձակութիւնը արդարեւ կրնար գայթակղեցնել շատ ազնիւ անձեր որ Քրիստոնէութեամբ կառնին ու կը զարգանան , շատ անգամ ցաւօք սրբտի տեսած եմ այնպիսիներ , որոնց հաճելի ըլլալը սաստիկ կը սիրեմ , որ մէկէն զրքի մը ընթերցանութենէ կը դադրին թերևս անոր մէկ քանի էջերը հաճելի եւ արդիւնաւոր չը գտնելուն համար : Սարժեմ շատ ճշմարիտ Քրիստոնէայներ այս փոքր զրքին մէջ զերեւելու ցննող բան մը չը պիտի կարդան : Եւսանց իմ գաղափարներէս շեղելու բոլորովն դուրս ձգեցի այնպիսի խօսքեր , որոնք բնականաբար կը նային ծուռ հասկըցուելու կամ երկար բացատրութիւններու կը կարօտին :

Պատմութիւնը տարրաւորութեան , երկրաբանութեան նման գիտութիւն մըն է : Բո-

լորովին հասկանալի ըլլալու համար անանկ խորին ուսմունքներ կը պահանջէ , որոնց ամենաբարձր արդիւնքը ժամանակներու , զաւառներու , ազգերու եւ ցեղերու զանազանութեանց արժանիքը գիտնալն է : Եւս օրուան օրս մեր մէջը օրինաւոր մարդ չի համարուիր այնպիսին որ ուրուականներու եւ կախարչներու կը հաւատայ . բայց երբեմն երեւելի մարդիկ այս ամեն բաններուն հաւատացին , եւ կարելի է մինչեւ այսօր տակաւին մասնաւոր երկիրներու մէջ այս տեսակ խաբէութիւններու ճշմարիտ գերազանցութիւն մը կրնային : Եւս անձինքը որոնք կամ ճանապարհորդութիւններով կամ երկար ընթերցանութիւններով եւ կամ ողոյ մեծ թափանձմամբ մը այն զանազանութիւններուն չեն կրցեր տեղեկանալ , անցեալի պատմութիւններուն մէջ դժեղակ բան մը կը գտնեն միշտ : Սա ան զի անցեալը որն որ այնչափ դիւցազնական , մեծ ու սկզբնական էր , քանի մը կարեւորագոյն կէտերու վրայ մեզ նման գաղափարներ չունէր : Ստարեալ պատմութիւնը թէ եւ իր վրայ ամենաճանր նախատինքներ ալ շարժելու ենթակայ ըլլայ , չի կրնար այս դժուարութեան առջեւէն ետ քաշուիլ : Պիտնական անկեղծութիւնը խոհեմ ստութիւնները չի ճանչնար : Պիտուն մը ճշմարտութիւն կարծած բանը բացատրելու մէջ նեղուիլը աշխարհիս մէջ բաւական զօրաւոր պատճառ մը չէ : Բայց երբ անգամ մը , առանց գաղտնի խորհուրդի ստուեր մը անգամ ունենալու ստոյգ կամ հաւանական կամ հնարաւոր կարծած բաներին զրուցած են , չե՞նք կրնար մանր տարբերութիւնները մէկդի ձգել' մի միայն մեծ բաներուն ընդհանուր ողոյն յարմարելու համար որ ամեն մարդ կարենան ու պարտաւորին զանոնք հասկնալ եւ իրաւունք չե՞նք ունենար անհամաձայնութիւնները ջնջել մի միայն այս հին պատմութեանց մէջ յաճախ գտնուած բանաստեղծութիւններու ու յօրինուածներու վրայ խորհելու համար : Տարրալոյծը դիտէ որ ածուխէն զատ ուրիշ բան է չե՞ ադամանդը : Պիտէ նաեւ այն եղանակները որոնցմով բնութիւնը այս խորին կերպարանափոխութիւնները կը դործադրէ : Միթէ ասոր համար պարտաւորա՞ծ է արգիլուիլ աշխարհի պէս խօսելէ եւ այն ամեն նազեղեցիկ զոհարեղէնին մէջ միայն պարզ կը տոր մը զուտ ածուխ տեսնել :

Արդ՝ ասի նոր գիրք մը չէ՝ Եւ յոյն խի
«Ա» արք Յիսուսի՝ անուն գիրքն է անոր եւ
հարաբանութիւններէն ու նսեմութիւններէն
աղտոտած։ Պատմադիր ըլլալու համար պարտա-
ւոր էի այնպիսի Քրիստոս մը նկարագրել, որ
իրեն ազգին դէմքի յատկութիւններն, գոյնն ու
գծադրութիւնն ունենայ։ Եյս անգամ իմ հա-
տարակութեան ներկայացուցածս է ճերմակ մար-
մարիոնէ Քրիստոս մը. անարատ ձոյլէ կտրե-
ռած Քրիստոս մը, զինքը ի լոյս՝ ածող զգաց-
ման նման պարզ եւ մաքուր Քրիստոս մը։ Ետ-
ռած իմ, թերեւս ատանկ աւելի ճշմարիտ է։
Ո՛վ գիտէ թէ չը կան անանկ վայրկեաններ,
ուր մարդէս ծնածը անարատ է, թէպէտ այս
վայրկեանները երկար չեն, բայց կան։ Եյսպէս
գոնէ երեւցաւ Յիսուս ժողովրդին. այսպէս տե-
սաւ զանի ժողովուրդն ու սիրեց. այսպէս մնաց
նա մարդոց սրտին մէջ։ Եհաւասիկ անոր մէջ
ապրողն, աշխարհս զարմացնողն եւ անոր ան-
մահութիւնը ստեղծողն։

Արօնքի արատ բերելու պատրուակաւ ինծի
ուղղուած յանդիմանութիւնը քսաններորդ ան-
գամ չը պիտի հերքեմ։ Արծեմ եւ կրօնքի ծա-
ռայող եմ։ Սահաւաթիւ անձնք կերեւակա-
յեն թէ երկչոտ լռութիւններով ժողովուրդը
գերբնականի վրայ ունեցած հաւատքը կորսն-
ցնելէ կարգիլեն։ Եյսպիսի զգուշութիւն մը
թէ եւ համեստ ալ ըլլայ, դարձեալ անօգուտ
է։ Ժողովուրդը այս հաւատքը կորսնցուց։
Ժողովուրդը՝ այս մասին դրական դիտութեան
հետ միաբանած՝ մասնաւոր գերբնականն, այն
է՝ հրաշագործութիւնն բնաւ չընդունիր։ Արդ՝
պէ՞տք է վճռել որ ասով մարդուս ազնուակա-
նութեանը պատճառ եղող բարձր հաւատալիք-
ներէն ալ օտար սեպուած է։ Եսի ծանր սխա-
լանք մը կը ըլլայ։ Ժողովուրդը կրօնական է իր
ընթացքով։ Իր՝ մահուան տուած յարգանքէն
աւելի սրտառուչ ի՞նչ կայ։ Իր քաջութիւնը,
պարզութիւնը, դաստիարակութիւնը փափաքը,
ծիճադաշարժ իրաց նկատմամբ ունեցած ան-
տարբերութիւնը, դիւցազնական մեծամեծ ազ-
դումները, ազնուական զգացմունքներու դիմե-
լով՝ գուարթ յուզմունքներ յարուցանող արհես-
տական եւ բանաստեղծական գործոց վրայ ու-
նեցած ճաշակը, փառաց եւ հայրենեաց վրայ
խօսուած ատեն իր վրայ փայլած շարունակա-
կան երիտասարդութիւնը, ասոնց ամենն ալ կը-

րօնքի եւ լաւագոյն կրօնքի ծառայելէ յառաջ
կու գայ։ Ժողովուրդը բնաւ նիւթապաշտ չէ։
Միայն դադափարական վարդապետութեամբ
հաճոյ կը ըլլուի իրեն։ Եթէ պակասութիւն մը
ունինէ, ան ալ դադափարի մը վրայ խօսուած
ատեն, անոր օգուտները դատելով ընդունեն
է։ Ժողովուրդին անկրօնութիւն քարոզելը տը-
խուր եւ զանի հին գերբնական հաւատալիքնե-
րու հետեւցնելը անօգուտ փորձ մըն է։ Ենոր
ամեն բան զրուցելէն ուրիշ միջոց չը կայ, Ժո-
ղովուրդը դիտութեան ամենաբարձր արգասիք-
ները շուտով եւ տեսակ մը խորին բնական ազգ-
մամբ կը մընեն։ Ար տեսնէ որ մինչեւ հիմայ դո-
յութիւն ունեցող կրօնական տարազներուն եւ
ո՛չ մէկը չի կրնար բացարձակ արժէք մը ունե-
նալ. բայց կիմանայ նաեւ որ կրօնքին հիմն ալ
ասոր համար չի կրնար խախտիլ։

Ենցեալ տարազներուն յարգն անգամ անոր
ազգելը, պատմութեան մէջ անոր մեծութիւնը
ցուցնելը եւ այս հին տարազներուն ունեցած
բարի եւ սուրբ բաները քանդակագրելը բարե-
պաշտ գործ ընել չէ՞։ Ես կը մտածեմ որ ժո-
ղովուրդը՝ հաւատքն, անձնութեանը ինն ու
անձնանութիւնը ցնորք սեպած օրէն իր ա-
զատութեանը կռնակ դարձուցած կըլար։ Եր-
բեմն թէ քաղաքական եւ թէ կրօնական ամե-
նամեծ շարժումներուն խառնուած խել մը սը-
խալմունքներն այս շարժումներուն վրայ հա-
մակրութիւն եւ զարմանք չազդելու առիթ չեն
կրնար ըլլալ։ Արնայ մէկը աղէկ Պաղղիացի մը
համարուիլ առանց սուրբ անօթին * հաւատա-
լու։ Արնայ մէկը սիրել զձան—տ՝ Արք առանց
անոր տեսիլքներուն իրականութիւնը ընդունե-
լու։

Եհա՛ ասոր համար խորհեցայ որ ժողովուրդ-
եան ամենազարմանալի յեղափոխութեան նկա-
րագիրը, որուն յիշատակը պահած են, կրնար
ժողովրդին օգտակար ըլլալ։ Հոս կը տեսնուի
ճշմարտապէս իր լաւագոյն բարեկամին կեանքը։
Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութեանց բոլոր
այս դիւցազնաբանութիւնը երբէք տեղի ունեցած
ամենամեծ ռաւակահանութեան պատմութիւնն
է։ Յիսուս աղքատները սիրեց, հարուստ եւ աշ-
խարհասէր քահանաները ատեց, դստուած իշ-
խանութիւնը կարեւոր բան մը ճանչցաւ, հա-

* Պաղղիացւոց թագաւորները օծելու իւրը պա-
րունակող անօթն է։

մարձակ կերպով բարոյական օգուտները կուսակցութիւններու հակառակութիւններէն վեր դասեց . քարոզեց որ այս աշխարհս երազ մըն է , եւ անոր մէջ գտնուածները պատկեր եւ նկարադրութիւն են եւ թէ Մստուծոյ ճշմարիտ թաղաւորութիւնը գաղափարականն է , եւ գաղափարականն ալ ամենուէն կը վերաբերի . Մստ վարդապետութեանը յաւիտենական մտիթարութեանց կենդանի աղբիւր մըն է , որ քաղցր զուարթութիւն մը կազդէ . առանց ունայն կեղծաւորութեան բարուց նորոգութիւնը կը քաջալերէ , ազատութեան ճաշակ կուտայ . եւ վերջապէս մենէ առջի ժամանակներուն մէջ եղած ընկերական խնդիրներուն վրայ զմեզ կը խորհեցնէ . Յիսուս աս կէտին վրայ զարմանալի խորութեամբ հայեցողածքներ կը բանայ . Իր վարդապետութիւնը սորվողը շատ աղէկ կիմանայ որ քաղաքականութիւնը չի կրնար սնոտի խաղալիք մը սեպուիլ , որ գլխաւոր բանը՝ որ մը մարդոց երջանկութեանը , կրթութեանը եւ առաքինութեանը աշխատիլը պիտի ըլլայ , որ այսպիսի խնդիրներէն հեռանալու համար եղած բոլոր ջանքերն ապարդիւն պիտի ըլլան .

Մստուծոյ խոնարհ ծառաներ ու աղախիններ՝ որ օրուան եւ տօթոյ ծանրութիւնը կը բառնաք , գործաւորներ՝ որ մեր մտօք կանգնած տաճարը դուք ձեռքդոյնիդ շինելու կաշխատիք , ճշմարտապէս սուրբ քահանաներ՝ որ փառամոլ սաղուկեցիներու տիրապետութեանը տակ լուութեամբ կը հառաչէք . խեղճ կնիկներ՝ որ տակաւին բարւոյն մասը տկար ընկերական վեճակի մէջ կը նեղեք . ցուրտ խորշերու խորը հրաժարած բարեպաշտ մշակուհիներ՝ եկէ՛ք այն ուրախի հանդեսին , որ օր մը Մստուած իր ժպիտովը պարզասիրտներուն համար պատրաստեց : Պուք Յիսուսի ճշմարիտ աշակերտներն էք : Թէ որ մեր այս մեծ տէրը վերստին գայ , Պեննեսարէթ լճին եզերքը զինքը շքեպատող սիրելի եւ հաւատարիմ խումբին ճշմարիտ սերունդը ո՛ր կը կարծէք որ գտնայ : Միթէ հաւատոյ հանգանակներու ակոյեաննէն ընէն մէջ , դրոնք չէր ճանաչեր . պաշտօնական եկեղեցւոյ մը մէջ , որ իր ընդդէմ պատերազմած բոլոր բաները կը պաշտպանէ . հին գաղափարներու համախոհներուն մէջ , որոնք անոր սկզբունքը իրենց շահերուն եւ կիբքերուն հետ կընկերացնեն : Ոչ՝ մեր մէջը պիտի գտնէ . մեր

որ կը սիրենք ճշմարտութիւնը , յառաջադիմութիւնն ու ազատութիւնը : Եւ թէ որ օր մը իր խարազանովը կեղծաւորները վանելու ենէ , որոնց կը խորհիք որ ճշմարտացնէ փարիսեցւոյն առակը : Ենոնց վրայ՝ որ կըսեն . « Մստուած շնորհակալ եմք քեզ , որ այս մեծ յանցաւորին , այս թշուառականին եւ այս ոչինչ մարդուն պէս չեմ » , թէ անոնց վրայ՝ որ կըսեն . « ով դու՝ որ կարելի է չեմ ճանաչեր , բայց կը սիրեմ եւ կը պարտաւորիմ ամէն բանէ առաջ անկեղծ սրբտի մը մեծարանքը խնդրել , յայտնէ՛ դքեզ , վասն զի իմ միակ փափաքս քեզ տեսնել է » : Եւ յեցէ՛ք հորիզոնը . հոն կը տեսնուի արշալուսոյ ծագումը , հրաժարմամբ ազատութիւնը , աշխատութիւնը , բարութիւնը եւ փոխադարձ օգնականութիւնը : Պիտութեամբ ազատութիւնը որ մարդկութեան օրէնքներուն խորթ թափանձելով եւ կամաց կամաց նիւթը հնազանդեցնելով բոլոր մարդոց արժանապատուութիւնը եւ ճշմարիտ ազատութիւնը պիտի հաստատէ : Եւ մենքս ալ մեր պարտականութիւնը կատարելով՝ պատրաստենք ուրեմն ապագային արքայութիւնը : Իսկ ես երջանիկ պիտի ըլլամ , եթէ մէյմը անցեալին այս պատմութիւններու վը ներկան ձեզի մոռցնել տուի եւ նորոգեցի Չեզի համար այս աննման համառօտ քերթուածին քաղցրութիւնը՝ որ հազար ութն հարիւր տարիէն ՚ի վեր ձեզ նման խոնարհները ուրախութեամբ լեցուց :

ԷՌՆԵՍՍԻ—ՌԵՆԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ Ք

— Կը տեսնենք Սուրբ Կարապետու վանից միարան Արիստակէս վարդապետի ըրած անկարգութիւն , որ Պօլիսոյ մէջ կը գործէ , կարծեմք թէ հայոց հոգեւորականց մէջ պիտի չնայ այդ չար ընթացք . պօլիս որ արքայանիդ քաղաք մըն է , եւ հայոց պատրիարքարանի տեղն է . բոլոր Հայաստանի գլուխն Պօլիսոյ սրբազան Պատրիարքն է , Ս . Սարգսութեան . եւ մանաւանդ հոգեւորականաց Պատ . եւ յարձակումն , սրբազան պատրիարքի . եւ յազդինէ . վերաբերեալ . Կը լսենք որ տիբրանեան Մկրտիչ վարդապետ , Արիստակէս վարդապետի հետ . երգմամբ դաշինէ տուած մէկզ մէկու ՚ի կօրուստ Խումեան Մկրտիչ վարդապետ

տի . Թշնամիք հակառակ են 'ի միմեանց . բայց 'ի կորուստ մարդկան միաբանին . Ս . Կարապետու միաբան վարդապետը . եւ հրաշագործ Մըկըմէկու հակառակ են . կարծեմ թէ հրաշագործ իւր գրած գրքին մէջ բաւ տեղեկութիւն տուեր են , թէ Սուրբ Կարապետու միաբան վարդապետը . այս չարութեան հետս գործեցին այսօր կը լսենք հրաշագործ միա՛վորերէ , անոնց հետ դադորնի տեսակով մը , եւ կուղէ Ալի փաշային երգալ , կրկին տեսակ տեսակ մատնու թեան խօսալ . կը զարմանայ սուրբ եկեղեցին . հրաշագործի համար բժիշք բժշկեայ դանձն քոյ . կարծեմ թէ 'հրաշագործի երած անկարգութիւն . որ խղճալի Քուրտաստանու հայոց թէ քահանայից , եւ աշխարհականաց . գործերէ . բոլորն մեր քով գրված կայ . եւ հագուել մահսեր ունի տեղ առ տեղ . փոխենք զհրաշագործ . խօսանք Քուրտաստանու չարագործ . եւ մարդու մահուան պատճառ Մկրտիչ վարդապետ . մեղք հրաշագործ ես ասի . կարծեմ թէ Քուրտաստանու Օօրաւայ գիւղի Պարոն Մակարի . եղբօր որդի պարոն մարգարի տուած սանաթ . Մուսայք Մասեանց Խմբագրի բո՛լն պահած է . ըստ ժամանակին . չարագործ վարդապետ պիտի պատասխանատու ըլնայ , զօրաւայ Պարոն Մարգարի . Պօլիսոյ հասարակութիւն եթէ ներէ չարագործ Մկրտիչ վարդապետի . կարծեմ թէ Քիւրտիստանու խղճալի հասարակութիւն . պիտի չը ներէ այդ վարդապետի չար ընթացքին . թող այդ չարագործ Մկրտիչ վարդապետ . ետրեան մեղք . թող ապաշխարհի , թէ չարագործին թող հրամայէ , Հայոց Պատրիարքին . Սրբազան Պատրիարք եւ Արքեպիսկոպոս զատ մանալու , մէկը մէկու հետ չարագործ Տիգրանեան Մկրտիչ վարդապետ . միշտ զայդ չարութեան Քիւրտիստանու վեճակ գործեցիր յազգ . ներէ եւ վեղարակից հայր վարդապետներ ինամբ տարածէ ետրեան վրայ . ինք գիտէ թէ յազգ իբր մեծ համարում ունի ետրեան վրայ . մեղք վեղարդնողին , եւ Աստուած օգնական Ասողին :

ՄԿՐՏԻՁ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

— Չայն հանդիսի 28 թուոյն մէջ թաղեա վարժարանի նկատմամբ ծայրայեղ զրպարտութեամբ լի քանի մը տող կարդացինք , որով նա

մակագիրը կը յանդգնի վարժարանը հոգաբարձութիւնը եւ գործակալները պախարակել անխնայ :

Եթէ նամակագիրը օտար մէկը ըլլար , անտարակոյս արհամարհոտ լռութեան կամ ուրիշ տեսակ պատասխանաց սպասելու էր , բայց որովհետեւ նոյն իսկ նամակին մէջ յիշած վարժարանին յառաջագէմ աշակերտներէն մէկն է , յորոնցմէ ոմանք շատ եւ ոմանք սակաւ ժամանակ մեր իսկ խնամքներն վայելեր են եւ որոնց վրայ բնականաբար հայրական գութ ունիմք , ցաւելով իւր դիւրախաբ պարզութեանը վրայ՝ պարտք կը սեպեմք իրեն հրապարակաւ զգուշութեան դաս մը աւանդել :

Պէտք է գիտնայ , անփորձ տղայն որ՝ ինք շահախնդիր եւ խռովասէր անձանց չար թելադրութիւններու զոհ՝ միանգամայն իրենց գործիք է եղած . այնպիսի անձանց՝ որոնք գիտեն միայն պաշտօնի եւ փառաց ծարաւող յարդի տակէ ջուր քայեցնել , եւ անգուլ մեքենաւորութեամբ իրեն պէս միամիտներուն տկար կողմը բռնելով՝ իսպառ աղմուկ եւ խռովութիւն յարուցանել 'ի վնաս ազնիւ եւ բարեմիտ գիւղացւոյ՝ որոնք , մինչդեռ նոքա կը գործեն , հանգչելիք չունեն :

Չեմք կարծեր երբեք որ Պ . Քեահեաեանը իւր կամօքը եւ ներքին համոզմամբ գրած ըլլայ նոյն նախատալից նամակը , քանզի վարժարանը , եթէ լաւ գիտեմք ,—եւ ինքն ալ կը վեկայէ—միշտ բարեկարգութեան մէջ ընթացած է , եւ ամեն պարկեշտ գիւղացի եւ հիւր բընակիչ զոհ են անկէ . իսկ հոգաբարձուն արդարեւ ճեմարաններու աշակերտ չէ բայց յանդուրն պարսաւադէտին կեղծել ուզածին պէս գիտութեան թշնամի ալ չէ եղած երբեք , որուն ամեն զինքը ճանչցող կը վկայեն եւ վերջին տարիներս ալ նոյն իսկ վարժարանին օտէպ տուած քննութիւնները , մեծապատիւ քննչաց ստորագրեալ վկայութիւնները եւ ներկայ վեճակը բաւական կը ցուցնեն թէ այդ զրոյցը ինչ ատիճանի կարեւորութիւն կրնայ ունենալ , մանաւանդ եթէ նա անբաւական մէկը ըլլար եթէ նոյն փափուկ պաշտօնը 'ի նպաստ ազգին ուրիշ չէն թաղեր ալ երկար ատեն վարած ըլլար , վարժարանիս մշտնջենաւոր բարերար Սեփապատիւ Միւսահանեանեան Յակոբ աղայի վստահութեանը արժանի չէր ըլլար՝ որուն թախանձանօքը

կեղծ գոյնով մը կը ներկայացնէ ամուսնութիւնը տղայոց, այս չարեաց առջեւ կարելի եղածին չափ շուտով առնելու եմք: Օնոողք իրենց մանկավարժական պարտուց մէջ մեծամեծ չարեաց պատճառ կը լինին՝ երբ սխալ դադարաւոր տալու կաշխատին իրենց զաւակներուն ի մասին մարդկային սերունդին:

Տղաք կեղծ կրթութիւն չառած ամեն բանի պատճառը փնտռելու մեծ տրամադրութիւն ունին. տղայոց այս հանգամանքը ոչ կոտրելու եւ ոչ ալ գէշի գործածելու է, օրինակով մը բացատրենք:

Երբ մանկիկ մը կը ծնի եւ կը յանձնուի տղայոց իբր քոյր կամ եղբայր նոցա մէջ մեծ ու ընտելութիւն մը կամ ցնծութիւն մը կը տիրէ, սակայն այս հրճուանաց ամենուն վրայ ինքըզինքը յայտնէ հետաքրքրութիւնը որ կը մըլտըրէ զաբները հարցնելու թէ «մանկիկը ուսկից եկաւ»: Հիմա տղայոց այս հետաքրքրական հարցման ճշմարիտ պատասխան տալը այնքան գէշ հետեւութիւն չունի որքան որ ունի սուտ պատասխան մը, եւ ըստ իս եթէ ըսուի տղայոց թէ իրենք գեռ փոքրիկ եւ շատ բաներու վըրայ տգէտ լինելուն չեն կարող հասկնալ մանկիկին ինչպէս գալը եւ թէ՛ եթէ մեծնան ու ուսմունք առնեն, այն ատեն կրնան հասկնալ, ասով չէ թէ միայն ապահով, այլ նաեւ ճշմարիտ խօսած եւ պատուաւոր ընթացք մը ունեցած կը լինին:

Յաւալի է որ ծնողք փոխանակ այս տեսակ պատասխան մը տալու անթիւ յիմարական սուտերով տղայոց հետաքրքրութիւնը աւելի կը գրգռեն. ոմանք կըսեն թէ «դահեակը բերաւ, ոմանք ժամակոչը, ոմանք տէր պապան» եւ շատ քիչերն ալ կըսեն թէ Մստուած խրկեց:

Ենթադրելով թէ գտնուին այնպիսի տղաքներ որ իրենց ծնողաց սուտը կը լինէ եւ մինչեւ իրենք ալ ամուսնանան որդեծնութեան վրայ ճշմարիտ գաղափար մը չըսանան, սակայն կը հարցնեն խաբւողը իւր ծնողքը ըլլալու օրը ի՞նչ գաղափար պիտի ունենայ իւր ծնողաց վրայ նուազ անարդ ստախոսութիւնը տեսնելով: Մարդոց անարդ ստախոսութիւնը մէկ յանցանքով պատկային ազգին նախամայրը մէկ յանցանքով պատճառ եղաւ ամբողջ իւր սերունդին դատապարտուելուն, ուստի մայրերը դողալու չե՞ն երբ սուտ կը խօսին իրենց ամենէն սիրելիներուն եւ կը մեղանչեն Մստուծոյ դէմ, եւ ամենեւին չեն

կրնար հաւատալ որ իր զաւակները խաբող մայր մը կրնայ պատուաւոր եւ ճշմարտապէս սիրելի լինիլ իւր զաւակներուն:

Օնոողաց այս ստախոսութիւնը թէ եւ աշխարհք արդարացնելու ելլէ, ես սա կը պնդեմ թէ սուտ մը որքան ալ փոքրիկ լինի որքան ալ ի պահանջել հարկին լինի, տակաւին մեղք է Մստուծոյ դէմ եւ պատիժն ալ պատրաստ, կը կրնան եւ ծնողք մը իւր ստախոսութեամբ իւր զաւակին մտաց դատաստանին առջեւ կը խայտաւորուի եւ իւր յարգը կը կորսնցունէ:

Կարձեալ՝ ծնողաց անորոշաբանութիւնը սաստիկ կը գրգռէ տղայոց հետաքրքրութիւնը, ըստ որում բնական է մարդուս որ իրմէ դադունի պահուածը գտնելու կամ զիտնալու աշխատի, մանաւանդ երբ դադունապահը իւր սիրելի լինի: Պէտք է զիտնանք որ մարդկային բընաւորութիւնը տարբեր չէ տղայոց վերայ, եւ անհիմն է մեր այն կարծիքը որ կը կարծենք թէ՛ տղաք կէս հետազօտողք են, ասոր հակառակ նուազ ընդհանրապէս արծիւի աչք ունին, որոնք չէ թէ միայն շուտով կը մբռնեն, այլ նաեւ կը խորհին ու կզգան, մանաւանդ այս իրողութեան մէջ նոցա հետաքրքրութիւնը կը բարձրանայ եւ մտքին գործողութիւնը կը շտապէ եւ ընդհանրապէս նոցա խորհուրդը բուն իսկ ծածկեալ առարկային կը դառնայ եւ փոքրիկ պատեհութիւն մը քանոնք մեր կարծածին աւելի ի մաստուն կընէ:

Երանի այն տղուն որոյ ընկերները այս պարագայիս մէջ իրեն ի՞մ կամ թակարթ մը չեն լինիր:

Օձի պէս խորագէտ ու աղաւնիի պէս միաժիտ շատ քիչ կայ մեր մէջը՝ մենք շատ անդամ տղայոց քով այնպիսի յիմարական խօսքեր կընենք եւ այնչափ կըստեմք զանոնք որ շատ անգամ խեղճերուն չարութեանը, թշուառութեանը ու կործանմանը պատճառ կը լինիմք:

Նարունակելի:

Ապրիլի փունջեր վարդէն հիւսած,

Հայ օրիորդ փափիկի ձեռքով—

Օւարթադէմ մեղմիկ ձայնով

Աղէ նուիրէ համատարած—

Փառաց արժան վսեմ եղբօր,

Ասեմ եղբօրդ ագնուափայլ:

Վազէ՛, ծաղկանց բուրէ հոտեր՝
Դեռ հոս կեցեր, չե՞ս առներ քայլ՝

Վազէ՛ աղջիկ, սիրէ վարսերդ
Ոսկի գունիկ, ոտքերուն տակ՝
Եւ թռչնիկդ խաւրէ շուտով
Ի հայրենիդ, թէ յիշատակ
Ընմահութեան ՚ի լոյս ածեց
Ըյն հանձարեղ Հայկայ զաւակ,]
Օոր յարգեցին իմաստասէրք,
Որ Հայ անուն նա մեծարեց՝

Վազէ՛ կուսան, տո՛ւր մեծարանք
Եւ զուարթնոց կոչէ խումբեր,
Համախմբիկ դացէ՛ք յառաջ
Ընմահութեան տո՛ւր սիրականք՝

Ո՛ւր ոսկեդար, ո՛ւր նազուհիդ,
Հայը նիրհէ՛, շո՛ւտ, արթնցուր,
Թէ նոր սերունդ զայն նորոգեց,
Կենդանութեան աւետիս տուր՝

Եւ առաջնորդն Հայոց իշխան,
Ըշխարհային անդամ բարեաց,
Սուղեւ յայտնեմ վեհիդ անուն
Սեմափայլ Սարգիս Պալեան՝

[ՊԱՆԴՈՒԹԻՆ Յ. ԳՈՒԳԵՆԵԱՆ.

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Է Լ Ի Զ Ա

ԴԱՄ

Վերջին ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ
ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՄԾ ԻՐԱԿԱՆ ԴԵՊՔ ՄԸ

240 երեսներէ բաղկացեալ պատերազմական
վիպասանութիւն մըն է, որ կը պարունակէ եւ
րեք տիրահարական եւ ողբերգական պատմու-
թիւններ, Հայոց, Պուլկարաց, Խաչապուռց,
Ուռուսաց, Պետուխն արապներուն եւ Վիւր-
տերու զանազան ցեղերուն եւ նոցա սովորու-
թեանցը վրայ տեղեկութիւններ, Լըբեւելեան
պատերազմաց մէկ քանիկն եւ Ալիստրէի պա-
շարման նկարագրութիւններն եւ Յիսուսեան

կարգի Արօնաւորաց, Սպանիոյ եւ Ռուսի-
աւազակաց վրայ գիտողութիւններ՝

Ար ծախուի օրագրոյս գրասենեակը, Մահ-
մուտ փաշայ Բիւր թարուայի գործատունը թիւ
47 եւ ամեն գրաճախներու քով՝ գին 20 ղըշ՝

ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆ ՏՕՄԱՐԱԿԱՆ ՎՐԻՊԱԿԱՅ
Ի ՏԵՐ ԵՐԵՄԻԱ ՔԱՀԱՆԱՅԷ ԽԱՍԳԻՒՂԻ

30 երեսներէ բաղկացեալ տետրակ մի է,
որուն մէջ 25 տարիէ ՚ի վեր Ազգային տարեկան
Օրացոյցին հեղինակ արժանապատիւ Տէր Ե-
րեմիա քահանան Ազգային տումարական հա-
շիւներուն յայտնի վրիպակները ծանուցեալ փաս-
տերով կը ցուցնէ, եւ կը խոստանայ միանգա-
մայն որ եթէ Ազգային ձեռնհաս իշխանու-
թիւնները հաճին, այն վրիպակաց ուղղութեա-
նը պիտի աշխատի՝ առանց փոքր փոփոխութեան
մը տեղի տալու թէ ՚ի ծէսս եւ թէ յարարողու-
թիւնս Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ՝
Ար ծախուի Մայրաքաղաքիս ամեն Հայ գրա-
վաճառաց քով գին 3 ղուրուշ՝

ՊԱՍԿ

ՏՂԱՅՈՑ

ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՄԷԶՊՈՒՐԵԱՆ

Ես գեղեցիկ եւ ընտիր գրքոյկը, մեծ ըն-
դունեութեան արժանի է, ամեն որդեսէր ծը-
նողք եւ ամեն աշակերտասէր դաստիարակներ
պարտաւոր են մէյմէկ օրինակ ծախու առնել
վասն զի գրքին նպատակը որքան որ ազնիւ է՝
նոյնքան ալ ոճը պարզ, մաքուր, կոկիկ եւ բա-
րոյականութեամբ զարդարեալ՝

Ար ծախուի ամեն Հայ գրավաճառաց քով
գին 5 ղուրուշ՝

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՔՆԱՐ

Արահարական երգեր նուիրէ Հայ երի-
տասարդութեան Գ. Վ. Ն. տետր 1՝

Արահար երիտասարդաց համար աղւորիկ
տետրակ մըն է եւ կը ծախուի ամեն գրավաճա-
ռաց քով 40 փարայ՝

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻՆՃԱՆՃՂԱՐ